

B. A. L.

5127

ANALELE
ACADEMIEI ROMANE

SERIA II. — TOMUL XXIX.

1906 — 1907.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE.

CU 6 STAMPE.

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE «CAROL GÖBL» S-SOR ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DOAMNEI, 16

1907.

19.130

DOUĂ ZAMFIRE

DOMNIȚE ROMÂNE DIN SECOLUL XVI

TRECUTE ÎN TRANSILVANIA

DE

IOAN PUȘCARIU

Membru al Academiei Române.

Ședința dela 13 Aprilie 1907.

În secolul XVI, aproape contemporane, se ivesc două domnițe cu numele Zamfira, cari din Muntenia trecând în Transilvania, au devenit celebre, nu atât în descendența, cât în ascendența originii lor.

I.

Una e Zamfira, fiica lui Moise Vodă, carele a domnit în Muntenia pe la anul 1529—1530. După mazilirea tatălui său, domnița Zamfira, refugiată în Transilvania, s'a măritat mai întâiu după nobilul ungar Stefan Keserü, cu care a avut doi copii, pe Ioan și pe Mihaiu Keserü, iară a doua oară după Polonul Stanislau Nisowsky.

După moartea și a acestui al doilea al ei bărbat, văduva Zamfira, în numele său și al copiilor dela primul ei bărbat Keserü, cumpără dela Voivodul Transilvaniei Stefan Báthori cu 2500 flor. ung. moșiile Sângiorgiu și Valea-Streiului din comitatul Hunedoara.

Datele despre acestea toate le avem cunoscute din diploma lui Stefan Báthori din 20 Septemvrie 1575 și din inscripțiunea monumentală de pe mormântul Zamfirei dela mănăstirea Prislopul Silvașului, publicate mai întâiu de regretatul canonic Stefan Moldovan în Foaia Asociațiunii «Transilvania» 1874, pag. 180, apoi trecute în colecțiunea Hurmuzaki, II—5.

După ce, pe lângă aceste date, despre Zamfira aceasta s'a mai scris și în alte ocaziuni, ne restrângem aci numai la câteva observări, ce nu le putem trece cu vederea.

Inscripțiunea în versuri de pe piatra mormântală dela Prislop din *Zamfira* face *Saphira dic saphir nomine dicta fuit*. Se vede că poetul a fost vreun adict al etimologismului, de care fonetistii următori nu s'au ținut, pentrucă găsim prin documente variațiuni de tot gustul de ale numelui: *Zamfira*, *Sanfira*, *Zaphira*, *Safira*, etc.

Pe marginea pietrii monumentale se află sculptat adausul: *Saphira filia Moisini Principis Transalpinorum Relicta Mgei Stanislai Nisowski morit . . . no 1580 die mensis Marty, anno aetatis suae XLIII*, ceea ce însă nu poate fi corect, fiind notoric că Moise Vodă s'a *prăpădit* în a. 1590, prin urmare fiie-sa Zamfira, la moartea ei în a. 1580, a trebuit să fie cel puțin de 50 ani.

Spre desvinovățirea, însă, a Zamfirei trebuie să admitem o greșeală a sculptorului, carele în loc să pună X după L, l-a pus înainte, și așa etatea Zamfirei la moartea ei în loc să fie de 64 a rămas la 44 ani.

Un asemenea alunecuș de condeiu se pare a se fi întâmplat și în comentariul ce-l face regretatul St. Moldovan la publicarea monumentului Zamfirei, unde zice că ea *a făcut, a zidit, edificavit* mănăstirea Prislopului pe teritoriul Silvașului-de-sus în comitatul Hunedvora.

De unde a luat el asertele acestea? Nu știm! pentrucă inscripțiunea monumentală, ce cuprinde *curriculum vitae* al Zamfirei, nu amintește nimic despre aceasta, și nu găsim așa ceva nici în alte documente autentice. Ba din contră e notoric, că mănăstirea Prislop dela Silvaș a existat și pe timpul sfântului Nicodim.

Admitem și noi, că Zamfira cu reședința în S-t. Georgiu și Valea-Streiului, în depărtare numai de circa 15 klm. de mănăstirea Prislop din pădurea Silvașului-de-sus, ca o văduvă evlavioasă, aducându-și aminte de religiunea părintească, va fi cercetat din când în când acea mănăstire, unde văzând defectele și lipsele acestui loc sfânt, va fi dispus după putință și în cât i-au iertat împrejurările economice ale unei case cu copii majori, ca deteriorările să se repareze și mănăstirea să se ajutoreze cu cele neapărat trebuincioase, cu care ocaziune va fi și zidit cripta în care să se odihnească după moarte.

Dar alte ilustrațiuni, ce le mai adaugă pietatea tradițiunilor la atributele Zamfirei, trebuie să le relegăm în resortul legendelor evla-

vioase, încheind de astădată cu aceea, că după domnița Zamfira a lui Moise Vodă n'a rămas pentru Români alta, decât piatra ei monumentală îngropată în ruinele fostei odinioară mănăstiria Prisolopul din pădurea Silvașului-de-sus; iară succesorii ei s'au stins aproape în generațiunea a doua: (Cf. Nagy Iván, *Magy. Családai*).

Dacă cu toate acestea am luat-o în exodul acestui discurs, am făcut aceasta mai cu seamă și de aceea, ca să nu se confunde cu contimporana Zamfira II, care urmează.

II.

Cu atât mai bogată în descendența sa și mai interesantă în ascendență e Zamfira aceasta, să-i zicem a II-a, până acuma necunoscută, sau cel puțin netractată în istoria noastră națională (1).

Un descendent al acestei Zamfire, cu numele Ioan Gál de Hilib, fost coleg al meu ca membru al Curții judecătorești și de Cașă în Budapesta, cu care stam în corespondență în treburi istorice și genealogice, m'a făcut atent și mi-a dat informațiunile despre originea și descendența străbunei sale Zamfira, punându-mi la dispozițiune referitoriu la această familie patru documente din anii 1562, 1575, 1577 și 1599 cuprinse în transcripte autentice din anul 1848, extrădate prin Tabula regească judiciară din Marosvásárhely, la cererea numitului Ioan Gál, dela care decopiându-le eu însu-mi, fiind până acum nepublicate, le pun la dispozițiunea Academiei Române.

Din aceste documente reiese:

1. Ioan Sigismund Zapolya, alesul Rege al Ungariei și Principe al Transilvaniei, confiscând dela Melchior Balassa, căzut în Nota infidelității pentru trecerea la fracțiunea lui Ferdinand, posesiunea Csáklya (rom. Cetea) aparținătoare de Castrul ruinat Dyod în comitatul Albense, a dăruit-o familiariului său Caspar Barcsai cu diploma din 24 Septemvrie 1562.

2. La 1 Maiu 1564 Caspar Barcsai vinde posesiunea sa Csáklya lui Ioan Logofăt de Pitești pentru suma de 1300 fl. ung. ceea confirmă și Stefan Báthori Voivodul Transilvaniei cu diploma din 27 Ianuarie 1575.

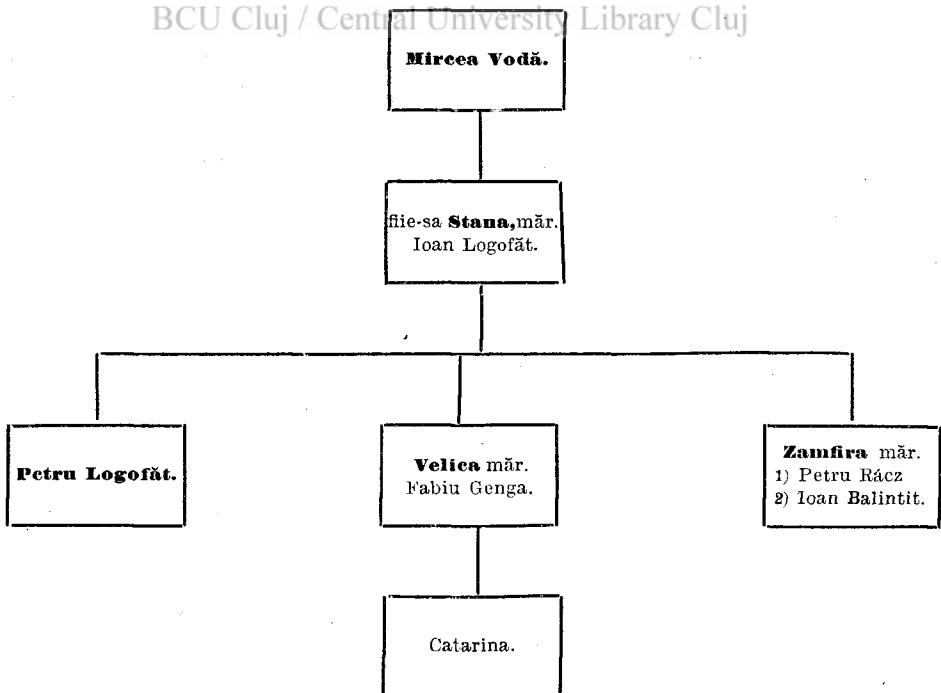
3. La 30 Iulie 1576 se înfățișează înaintea Voivodului Transilvan Cristofor Báthori în Alba-Iulia *Egregius Ioannes Logofet de*

(1) O amintește însă Nagy Iván în genealogia sa maghiară, la *Balintit* și *Rócz*.

Pitest dimpreună cu generoasa sa soție *Stana filia Magnifici quondam Mirchiae Voivodae Terrae Transalpinensis*, fasionând că moșia Csáklya, cumpărată dela Caspar Barcsai, a fost plătită cu banii nu numai ai bărbatului, ci și ai soției sale, și de aceea se roagă, ca jumătate din acea posesiune să treacă pe numele soției Stana, ceea ce făcându-se s'a și confirmat prin literele privilegiate din 6 Aprilie 1577.

4. La anul 1599 feria quinta proxima post Dominicam Trinitatis Capitolul Albense constată că *Zamfira filia Ioannis Logofet de Szászsebes*, văduva rămasă după reposatul ei soț *Petru Rácz de Tövis* (măritată apoi după Ioan Balintit asemenea de Tövis) a încheiat o transacțiune cu soru-sa *Velica fata lui Ioan Logofet și soție a lui Fabiu Genga de Hadzaczel*, prin care aceasta, în numele său și al fiicei sale *Catarina*, vinde surorii sale partea sa din moșia Csáklya, ce a fost zălogită la fratele lor *Petru Logofăt* pentru suma de 600 fl. ung., pe lângă cari Zamfira mai dă Velicăi un adaus de 100 fl. ung. în aur.

Din aceste date autentice deducem următorul arbore genealogic:

Dacă luăm în perspectivă arborele acesta genealogic, ni se impune înainte de toate întrebarea: care dintre Mircești ai veacului XVI a fost Mircea Vodă din fruntea acestei genealogii?

Diploma noastră din a. 1577 îl numește *Magnificus quondam Mirchia Voivoda terrae transalpinensis* și în concordanță cu aceasta mai toți cronicarii și istoriografii noștri susțin, că în secolul XVI nu a domnit în Muntenia cu numele acesta alt voevod, decât Mircea Vodă II Ciobanul.

Acest Mircea Vodă Ciobanul, căsătorit cu Chiajna fiica lui Petru Rareș, a avut cu ea doi fii legitimi, pe Miloș Vagabundul și pe Petru Schiopul, apoi mai multe fete, între cari pe una până acum necunoscută o întâlnim în diploma din anul 1577 cu numele: *generosa domina Stana filia Magnifici quondum Mirchiae Voivodae Terrae Transalpinensis et Coniux egregii Ioannis Logofet de Pitest.*

Logofătul Ioan dela Pitești, emigrat dimpreună cu soția sa Stana în Transilvania, pe timpul mazilirii tatălui ei Mircea Vodă Ciobanul, a avut aicea trei copii, pe Petru, pe Velica și pe *Zamfira* noastră a II, — *quod erat demonstrandum* (1).

Această Zamfira, nepoată a lui Mircea Vodă Ciobanul și a soției acestuia Chiajna, s'a măritat în Transilvania mai întâiu după fostul agent diplomatic la Constantinopol al lui Stefan Báthori, cu numele Petru Rácz de Tövis (unde se află mai multe familii nobile române), apoi a doua oară după nobilul Ioan Balintit asemenea de Tövis (localitate aproape de Csáklya).

Zamfira așezată la moșia ei Csáklya a lăsat după sine o succesiune numeroasă.

Dela primul ei bărbat a rămas un fiu Adam Rácz, carele luându-și predicat nou dela o moșie donatară *de Galgo*, a avut 10 copii și numeroși nepoți și strănepoți; iară dela al doilea bărbat al Zamferei un succesor, cu numele Sigismund Balintit, la a. 1755 a fost baronizat, a cărui fată Terezia s'a măritat după Iosif Gál, moșul garantului meu coleg Hilibi Gál János. Acesta între colegii curiali din Budapesta se lăudă adeseori, că e înrudit mai cu toată Aristocrația transilvană și descinde dela Mihnea cel Rău și dela Vlad Dracul.

Deoarece, însă, dintre descendenții atât de numeroși ai Zamferei noastre acesteia — cu regret trebuie să mărturisesc — nu știu să

(1) Cf. Nagy Iván, *Magyarország Családai*, I—131 și IX—450, — și Pușcariu, *Familiele nobile române*, I, 127—129 și II, 214 și 319.

se fi ridicat și vreo familie română de Doamne-ajută, trecem peste ei la ordinea zilei, satisfăcuți fiind prin descoperirea celor patru diplome din secolul XVI, până acuma nepublicate și de aceea la noi încă necunoscute, cari înavușind literatura istorică, pe lângă suplinirea unor lacune istorice, ne dau și unele deslușiri momentoase în special despre referințele familiare ale Zamfirei, nepoată a lui Mircea Vodă Ciobanul și strănepoată a lui Petru Rareș.

După acestea mulțumind pentru binevoitoarea atențiune, cu care ați ascultat modestul meu discurs, mă rog a mi-o păstră și pe viitor.